

Yolların Kesiştiği Bir Osmanlı Şehri: Tırhala'da Ticaret, Vergi ve Üretim (15–16. Yüzyıllar)

An Ottoman City Where Roads Intersect: Trade, Taxation, and Production in Tırhala (15th–16th Centuries)

ÖZET

Dr. Öğr. Üyesi Muhittin KUL¹

Bu çalışma, 15-16. yüzyıllarda Tırhala şehrinin iktisadi yapısını arşiv belgeleri (tahrir defterleri, vakfiyeler, kanunnameler) ve dönemin seyahatname kayıtları üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma bulguları, Tırhala'nın Osmanlı taşra ekonomisi içinde bölgesel bir ticaret merkezi olarak konumlandığını göstermektedir. Şehrin Tesalya ovasının merkezinde ve Via Egnatia yol ağının önemli bir kolu üzerinde bulunması, Tırhala'yı Balkanlar'daki ticari hareketliliğin kesişim noktası hâline getirmiştir. Bu stratejik konum, şehirde çarşı, bedesten, kervansaray ve han gibi ticari yapıların gelişmesini teşvik etmiş; vakıflar bu yapıların finansmanında önemli rol oynamıştır. Tarım, bağcılık ve hayvancılık üzerine kurulu üretim faaliyetleri, pazara inen ürün çeşitliliği ve monopolye uygulamasına bağlı vergiler, şehrin ekonomik canlılığını desteklemiştir. Esnaf tahrirleri, deri ve tekstil sektörlerinin şehir ekonomisinin temel üretim alanları olduğunu, zaman içinde bazı sektörlerde müslim-gayrimüslim esnafın ağırlığının değiştiğini göstermektedir. Sonuç olarak Tırhala, coğrafi avantajı, üretim çeşitliliği ve vakıf destekli ticari altyapısı sayesinde Osmanlı şehir ekonomisinin dinamik, çok kültürlü ve ticaret odaklı bir örneğini temsil etmektedir.

¹ Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Artvin / TÜRKİYE. muhittinkul@gmail.com
Sorumlu Yazar–Corresponding Author

Anahtar Kelimeler: Tırhala, Osmanlı Ekonomisi, Esnaf, Ticaret, 15-16. yüzyıl.

Bu çalışma yazarın 2018 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde savunduğu “Tırhala Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Yapısı (XV.-XVI. Yüzyıl)” isimli doktora tezinden üretilmiştir.

ABSTRACT

This study examines the economic structure of the Trikala (Tırhala) district during the 15th and 16th centuries by analyzing Ottoman archival sources, including Ottoman tax-surveys, waqf records, and legal codes, supported by contemporary travel accounts. The findings indicate that Trikala functioned as a regional commercial hub within the Ottoman provincial economy. Its strategic location in the center of the Thessaly plain and along a branch of the Via Egnatia placed the city at the intersection of major trade routes in the Balkans. This advantageous position encouraged the establishment and growth of commercial structures such as bazaars, bedestens, hans, and caravanserais, with waqfs providing much of the investment capital. Farming, viticulture and livestock-raising together formed the productive base of the district, and the diversity of goods recorded in market tax registers demonstrates an active internal trade network. Guild registers show that leatherworking and textile production were the dominant sectors, while the rising proportion of non-Muslim artisans in certain professions reflects a multi-ethnic and competitive urban economy. In conclusion, Trikala represents a dynamic, commercially oriented, and socially diverse example of an Ottoman provincial city whose economic vitality was shaped by geography, production capacity, and institutional support.

Cite this article

Kul, M. (2025). Yolların Kesiştiği Bir Osmanlı Şehri: Tırhala'da Ticaret, Vergi ve Üretim (15–16. Yüzyıllar). ETÜT, 11, 27-39.

Keywords: Trikala, Ottoman Economy, Guilds, Trade, 15th–16th centuries.

Giriş

Yıldırım Bayezid'in akıncı beylerinden Turahan Bey tarafından 1395 yılında fethedilen Tırhala, sahip olduğu konum ve fiziki özellikler nedeniyle erken dönemden itibaren ekonomik yapısını belirleyen güçlü bir coğrafi avantaja sahipti. Tesalya ovasının geniş düzlüklerinin merkezinde yer alması, şehri çevredeki yerleşimlerin bulunduğu doğal bir kavşak noktasına dönüştürmüştü. Adriyatik'ten başlayarak Selanik'e ulaşan ana güzergâhın bir uzantısı durumundaki Kastorya–Tesalya hattı ile Zygos ve Metsovo geçitlerini izleyerek Epir üzerinden yine Tesalya'ya ulaşan yollar arasında kalan Tırhala, Via Egnatia'nın sol kolu güzergahında bulunuyordu. İstanbul'dan başlayıp Karaferye'ye (Vera) ulaşan bu kol, burada ikiye ayrılmakta; bir hat Üsküp'e yönelirken diğer hat Tırhala Sancağı sınırlarından geçerek Yenişehir (Larissa) üzerinden güneye inmeye devam etmekteydi (İnalçık, 1964, s. 769; Heywood, 1999, s. 41; Altunan, 2002, s. 914). Tırhala'nın Kastorya–Larissa güzergâhının kesişme noktasındaki hinterlandı sayesinde önemli bir şehir karakteri taşıdığını Orta çağ coğrafyacılarından İdrisî de belirtmektedir. III. Alexios'un Chrysobull'unda da şehir, ticari faaliyetlerin gözlemlendiği bir merkez olarak anılmaktadır (Terezakis, 2011, s. 1).

Osmanlı döneminin son zamanlarına ait Tırhala ve etrafındaki yolların durumunu göz önüne seren bir bir yol haritası da, Tırhala'nın Via Egnatia'nın sol kolu üzerinde, Yenişehir'den gelen ana hattın şehir merkezine ulaşması ve buradan Kalabakkaya üzerinden kuzeye yönelerek Epir ve Kastorya'ya bağlanması sebebiyle ticari açıdan kritik bir konumda olduğunu teyit eder.¹ Bu yolların kesiştiği yerde bulunan şehir, taşradan merkeze mal akışını sağlayarak iç ticaretin canlı tutulmasında belirleyici rol oynamıştır. Ürünler batıda Yenişehir'e, güneyde ise İnebahtı'ya ulaştırılıyor; buradan da kara veya deniz yoluyla başka bölgelere dağıtılıyordu. Farklı bölgelerden gelen tüccarların şehre uğraması Tırhala ticaretinin çok yönlü karakterini daha da güçlendirmiştir. Evliya Çelebi de şehrin ticari çeşitliliğine dikkat çekmiş; özellikle sığır derilerinin ve bazı malların Venedik'e gönderildiğini kaydetmiştir (Evliya Çelebi, 2011, s. 8/1:204).

Bu çalışma, 15. ve 16. yüzyıl Tırhala'sının iktisadi yapısını tahrir defterleri, vakfiyeler ve kanunnameler gibi birincil arşiv kaynakları ile seyahatnameler ışığında inceleyerek, şehrin stratejik konumunun ticari ve sosyal hayata yansımalarını bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymayı amaçlamaktadır; bu bağlamda araştırma, bölgeyi sadece jeopolitik bir geçiş noktası olarak değil, esnaf örgütlenmesi, üretim çeşitliliği ve vakıf destekli ticari altyapısıyla Osmanlı taşra ekonomisinin dinamik bir örneği olarak ele alması ve bu yapıyı nicel verilerle detaylandırması bakımından literatürdeki benzer çalışmalardan ayrılmaktadır.

Tırhala'da Ticari Hayatın Merkezi: Çarşı, Bedesten, Kervansaray ve Hanlar

Bir şehrin ekonomik yapısının sürdürülebilirliği, onun çevresindeki kasaba ve yerleşimlerle kurduğu karşılıklı ilişkiye bağlıdır (Faroqhi, 2006, s. 17). Bu durumun bir yansıması olarak Tırhala'nın yakın bölgesiyle yoğun etkileşim içerisinde olması, şehirdeki ticari yapıları doğrudan şekillendirmiştir. Fetihten sonraki süreçte nüfusun artması, ekonomik faaliyetlerin genişlemesine katkı sağlamış; özellikle ticari açıdan aktif bir topluluk olan Yahudilerin 16. yüzyılın başlarından itibaren İspanya'dan kaçıp Tırhala'ya yerleşmesi, şehirdeki ticari canlılığı daha da kuvvetlendirmiştir.

Arşiv belgeleri, fetihten sonra ticaretin gelişmesine paralel olarak şehirde ekonomik yapıların hızla çeşitlendiğini göstermektedir. Ebetteki ticari faaliyeti etkileyen yapıların inşasını sağlayan en büyük etmen nüfus idi. Fetihten kısa bir sonra Ankara savaşının cereyan etmesi ve yaşanan fetret dönemi, nüfusun artışı anlamında, bölgeye olan göç için engel teşkil etse de 1411'den sonra Musa Çelebi ile Türk-İslam göçü tekrar ivme kazanmıştı. Buna karşın asıl büyük göç dalgası ise Sultan II. Murad döneminde başlayacaktır. Yaşanan iç karışıklıklar nüfusla birlikte muhtemelen ticareti de sekteye uğratmış, bu da şehirdeki ticari yapıların inşa edilme sayısını olumsuz etkilemiştir. Sultan Murad dönemi ile birlikte uzun süre sulh-u sükûn içerisinde kalan Tırhala'da şehrin fatihi Turahan Bey'in 1446 tarihli vakfiyesinde şehirdeki çarşıdan bahsedilmesi (VGMA. VD. 743/34, s. 146–148), bu tarihlerde ticari faaliyetlerin belirginleşmeye başladığını ortaya koyar. Ömer Bey'e

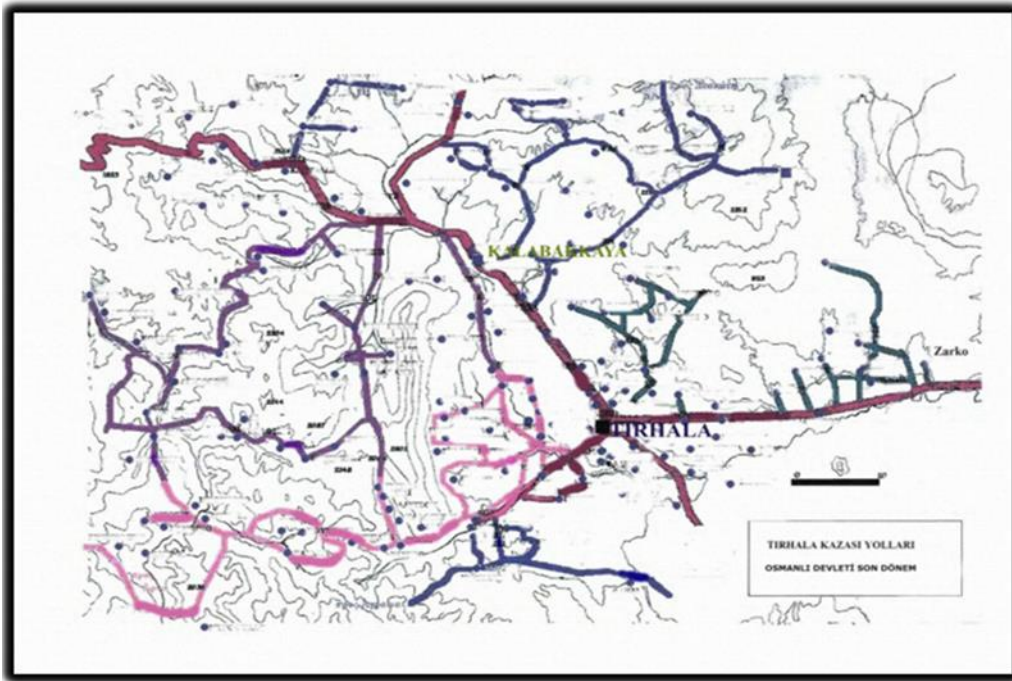
¹ Harita için bakınız. Resim 1.

ait vakfiyede ise Orta Çarşı adıyla 42 dükkândan oluşan bir ticaret merkezinin bulunduğu kayıtlıdır (VGMA. VD. 743/29, s. 133–136).² Turahan Bey'in oğlu olan Ömer Bey'in vakfına gelir sağlayan aralarında nalband, kavaf, debbağ, çuhacı gibi çok sayıda dükkânın yanı sıra, yıllık 4.000 akçe gelir getiren bir bedestenin mevcudiyeti de belgelerden anlaşılmaktadır. Bu bedestenin, Turahan Bey vakfının yıllık 2.100 akçe gelir elde ettiği bedestenle aynı yapı olması kuvvetle muhtemeldir (BOA. TT.d. 36, s. 1291–1306).

Bunlara ek olarak Turhan Bey vakfının şehir merkezindeki akarlarından mukataa yoluyla elde edilen gelirler arasında toplam 172 dükkân ve bir bedestenin daha yer aldığı görülmektedir. Ayrıca belgelerde 17 kapılı bir bedestenin bulunduğundan da söz edilir (TKGM. KKA. TT.d. 60, vr.198b). Şehirdeki erken dönem dükkânlarla ilişkin bilgiler de yine bu vakfiyelerde açıkça yer almakta; Turahan, Ömer ve Hasan Bey vakıfları şehir merkezinin ekonomik kapasitesinin kapsamını gösteren önemli kaynaklar sunmaktadır. Evliya Çelebi ise bu tabloyu doğrular biçimde şehirde yaklaşık 1.000 dükkân bulunduğunu kaydeder (Evliya Çelebi, 2011, s. 8/1:203). Çarşı ve bedestenlerin yanı sıra, perşembe günleri kurulan pazar yerinde çardak adı verilen geçici yapıların da kurulduğu anlaşılmaktadır (TKGM. KKA. TT.d. 60, vr.214b).

Resim 1. Tırhala Kazası Yolları (19. Yüzyıl)³

Şehirde ticaret yolları boyunca hareket eden kervanların konaklama ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kervansaraylar ve hanlar da inşa edilmiştir (Akalin, 2002, s. 299). Kervansaraylara ilişkin ilk bilgiler 1506 tarihli kayıtlarda görülür; bu tarihte Ömer Bey vakfı, iki adet kervansaraydan yıllık toplam 5.000 akçe gelir elde etmekteydi (BOA. TT.d. 36, s. 1306). Bu kervansaraylardan biri, 934/1528 tarihli bir belgede Ömer Bey Kervansarayı adıyla anılmakta; şehir içinde bulunduğu, eski (köhne) durumda olmasına rağmen hâlâ kullanıldığı ve esnaf ile yolcular tarafından tercih edildiği belirtilmektedir (BOA MAD. d. 19322, s. 10). Bir başka kervansaraya ise 1569 tarihli mufassal defterde rastlanır; Hacı Saruca vakfına bağlı olduğu belirtilen bu yapı Kuçomiri/Kırçomiri köyünde yer almakla birlikte köyün kaza sınırları içinde olup olmadığı kesin olarak tespit edilememiştir (TKGM. KKA. TT.d. 60, vr.202a).

Şehir içinde Eski ve Yeni adıyla iki hanın varlığı ile buğday pazarı adıyla bilinen bir pazar yerinin bulunduğu da vakıf kayıtlarından anlaşılmaktadır (VGMA. VD. 743/29, s. 133–136). Bunun yanı sıra 16. yüzyılın sonlarında

² "Yine Tırhala Şehri'nde vâki' ve Acemoğlu'ndan satın alınmış ve iki taraftan tarîk-i âmm şarkan mezkûr Turahan Bey'in başhâne denilen dükkân ile mahdûd ve orta çarşı nâmile mâruf olan kırk iki dükkânın tamamı" (VGMA. VD. 743/29, s. 133–136).

³ (Stournaras, 2002, s. 142.)

Sancakbeyi Osman Şah Bey tarafından şehirde bir han inşa ettirilmiştir (Ayverdi, 2000, s. 305). Çok sonraları 17. Yüzyılın ortalarında Evliya Çelebi ise şehirde beş tüccar hanı olduğunu belirtmekle birlikte bunların isimlerini vermez (Evliya Çelebi, 2011, s. 8/1:203; Ayverdi, 2000, s. 303). Bu bilgi şehirdeki ticaretin sürekli olarak geliştiğini düşündürür. Arşiv belgeleri ışığında 16. yüzyıla kadar şehirde ikisi şehir içinde biri de şehir dışında olmak üzere toplam üç kervansaray ile üç hanın bulunduğu anlaşılmaktadır. Belgelerde zikredilen "Eski" ve "Yeni" han isimleri ile "buğday pazarı" ifadesi, şehirdeki ticari hayatın dinamik ve sürekli genişleyen bir yapıda olduğunu kanıtlar niteliktedir. "Eski" ve "Yeni" ayrımı, ticari altyapının zamanla yetersiz kalarak yenilendiğini veya genişletildiğini gösterirken; bir "buğday pazarı"nın varlığı, şehirde tarımsal ürün ticaretinin kurumsallaştığına ve mekânsal bir ihtisaslaşmaya gidildiğine işaret eder. Bununla birlikte 16. yüzyılın sonlarında Sancakbeyi Osman Şah Bey tarafından inşa ettirilen han, Osmanlı taşra idarecilerinin şehirlerin fiziki ve iktisadi gelişimindeki aktif rolünü (banilik) örneklendirmektedir. Bu durum, Tırhala'nın sadece kendiliğinden gelişen bir ticaret merkezi olmadığını, aynı zamanda devlet ricali tarafından stratejik yatırımlarla desteklenen planlı bir gelişim süreci izlediğini ortaya koyar.

Son tahlilde Osmanlı şehirlerinde "Bedesten", uluslararası ticaretin ve kıymetli malların satıldığı, sadece gelişmiş ticaret merkezlerinde bulunan prestijli bir yapıdır. Tırhala'da yıllık 4.000 akçe gelir getiren ve 17 kapısı olduğu belirtilen bir bedestenin varlığı, şehrin diğer sıradan Balkan kasabalarından ayrılarak önemli bir ticaret merkezi olduğunu kanıtlamaktadır. 16. yüzyıla kadar şehirde üç kervansaray ve üç han olmak üzere toplam altı büyük konaklama/ticaret yapısının tespit edilmiş olması, şehrin "yolların kesiştiği bir kavşak noktası" olma işlevini başarıyla yerine getirdiğini gösterir. Bu sayı, taşradaki bir sancak merkezi için yüksek bir ticari altyapıya işaret eder. Erken dönem vakıf kayıtlarında 172 dükkândan bahsedilirken, ilerleyen dönemlerde Evliya Çelebi'nin 1.000 dükkândan bahsetmesi, şehrin ticari kapasitesinin "oldukça yoğun ve işlek" olduğunu doğrular niteliktedir. Bu da Tırhala'nın "bölgesel bir ticaret merkezi" olduğunu eldeki verilerle kanıtlamaktadır.

Tırhala'nın İktisadî Canlılığında Üretim ve Vergi

Şehirde ticari faaliyetlerin yoğun ve süreklilik arz eden bir karakter taşımasının temelinde, Tırhala'nın geniş hinterlandında üretilen malların düzenli biçimde pazara ulaştırılması yatmaktadır. Sancağa ait kanunnamelerde pazara indirilen ürün çeşitliliğinin genişliği açıkça görülür; bu durum bölgenin tarım ve hayvancılık merkezli bir üretim yapısına sahip olduğunu göstermektedir (BOA TT.d. 36, s.1; TKGM. KKA. TT.d. 56, vr.1b–2b). Kanunnamelerde ürünlerin pazara geliş biçimi yük, araba, fıçı veya demed üzerinden tanımlanmakta; tahıl ve bakliyat gibi ürünler çoğunlukla yük hesabıyla, kavun-karpuz ve üzüm gibi meyveler ise araba veya yük temelinde vergilendirilmekteydi. Pazara getirilen koyun, keçi gibi hayvanlarda yalnızca satıcıdan; at, öküz, inek gibi büyükbaşlarda ise hem alıcıdan hem satıcıdan bac alınması esastı. Bu uygulama, büyükbaş hayvan ticaretinin ekonomik değerinin daha yüksek görüldüğünü yansıtmaktadır.

Tablo 1. Tırhala Kanunnamesinde Pazara Çıkan Ürünler ve Alınan Vergi (Bac)

Ürün	Miktarı	Değeri (Akçe)		
		1506	1521-1530	1569
Pazarda satılan buğday yükünden	Yükte	1	1	1
Bakla, nohut yükünden	Yükte		1	
Arpa, burçak, çavdar, daru, mercimek yükünden	Üç yükte	1	1	1
Çekirdekli ve çekirdeksiz pamuk yükünden	Her yükden	2	2	2
Soğan	Bir arabadan	2	4	2
	At yükünden	-	1	-
	Yükten	1	-	1

	Her Arabadan	2	2	2
Kavun-karpuz			1 Sorti bac (3 Sorti bir	
	Yükünden	-		-
Yaş üzüm	Yükünden	-	1	-
	Arabasından	-	2	-
Kuru üzüm ve incir	Arabasından	8	8	8
Erzen ve ..	Yükünden		2	-
	Üç yükte	4	-	4
Tuz yükünden	Her Yükte	-	1	-
	Arabasından	-	8	-
	Arabasından	-	8	-
Ketan	Her yükte		Bir akçe ve bir 2'sher sorti bac	2
Bal ve yağ	Yükünden	2	2	2
	Arabasından	-	8	-
Şıra yağı	Üç ukiyyeden	-	1	-
Temur ve at mihı ve nal	Yükünden	2	2	2
Peynir ve enar ve turunç	Yükünden	2	2	2
Kiraz ve zerdalive erik	Yükünden	2	1	2
Kabak ve hıyar ve yaş incir	Yükünden	1	2 sorti	1 sorti
Hıyar	Arabasından	2	-	2
Soğan	Yükünden	1	-	1
Lahana	Yükünden	2	-	2 sorti
Kestane	Yükünden	1	1	1
Araba ile getirilen sirke ve şire	Her fıçıdan	15	15	15
Koz (ceviz)	Yükünden	2	1	2
	Arabasından	-	-	
Palamut yükünden	Yükünden	2	1	2
	Arabasından	-	-	-
Yaş balık	Yükünden	2	2	2
	Arabasından	8	8	-
Kuru balık	Yükünden	-	2	-
	Arabasından	8	8	8
Çıra	Üç yükte	1	1	1
	Arabasından	1	2	1
Mertek	Yükünden	1	1 akçe	1 sorti
	Arabasından	1	1	1
Tahta	Yükünden	1	-	1 sorti
Tireği ve tekne	Yükünden	1	1	1
Otluk ve saz	Üç arabada	1	1	1
Çalı	Arabasından	-	Alınmaz	-
Odun	Arabasından	Alınmaz	Üç arabada 1 akçe	Alınmaz
Sahtiyan	Yükünden	2	2	2
Su sığırı gönünden	Satandan	1	1	1

Karasığır gönünden	Satandan	-	1	-
	Üç koyundan	1	-	1
	İki koyundan	-	1	-
	40 akçeye satılsa	-	1	-
	İkisiyle satılsa	-	1	-
	40 akçeden fazlaya satılsa	-	2	-
Kasap boğazladığı koyundan	Dört koyundan	1	1	1
Pazarda bal ve yağ satın alıp gayri yere ileten rençberlerden	Her yükten	2	-	2
	Yükünden	2	-	2
Kepenk ve kebe	Kebe satılsa her kebeden	1	1	1 sorti
	Saçaklu kebe satılsa her	1	-	1
Kiriş ağaçları	Arabasından	1	-	1
Çarıkçı	Boğazladığı üç koyundan	1	-	
	Boğazladığı bir koyundan	-	-	1
	Yükünden	2	-	2
Pabuç	Satun alub gayri yire iletseler ve gayri yirden geturseler hem çünan yükde	2	-	2
	Taşradan gelen babucdan dokuz çift babucdan	1	-	1
	Üç çiftinden	Bir	-	Bir
Koyun kuzu çevirmelerinden	Üç koyundan ve üç	1	-	1'er
Demet ile satılan ketandan	Yigirmi demedde	1 demed	-	1 demed
Panbuğ ipliği	Yükünden	-	Nesne alınmaz	-
	Araba	-	-	-
Çuka yükünden ve iç yağı	Yükünden	2	-	2
Herni ve bakraç ve kalay ve çelük	Her yükte	2	-	2
Pirinç yükünden rençberlerden	Yükte	2	-	2
Dibağat olmamış koyun ve keçi derilerinden	Her yükten	2	-	2
Kına	Yükünden	2	-	2
Ketan bezlerinden	Satan kimesneden yüz	2,5	-	2,5
Esirlerden	Satan kimesneden	2	4	4
erkeklerinden ve dişilerinden	Satun alan kimesneden	2	4	4
	Alandan	2	2	2
Bargir ve at	Satandan	2	2	2
	Köylerde satılardan		Alınmaz	
	Satandan	2	2	2
	Alandan	2	2	2
Öküz ve inek	Satun alan hemen boğazlasa satsa	Alınmaz	2	Alınmaz
	Satun alan hemen boğazlamasa	-	Alınmaz	-

Hariçten şehirden gayri karyelerden bir kimesne varub öküz ve inek satun alub şehre geturse boğazlasa	2	2	2
--	---	---	---

Kanunnameye ayrıca alınıp satılan erkek ve dişi esirlerden de vergi tahsil edileceği belirtilmiştir. 1506'da alıcı ve satıcıdan ikişer akçe alınırken, 1521 ve 1569'da bu miktarın dörder akçeye çıkarılması, köle ticaretinin vergi gelirleri açısından önemini göstermektedir. Ayrıca dönemin sosyal yapısı ve ekonomik ilişkileri açısından da bu vergi kalemi kayda değer bir unsurdur. Aynı şekilde tuz yükünden 1506'da dört akçe alınırken, 1521'de değişikliğe gidilerek, her yükte bir ve her arabada sekiz akçe alınmaya başlanmıştır. Muhtemelen bu durum halk nezdinde taraf bulmamış, 1569'da tekrar dört akçe alınmaya başlanmıştır. (BOA TT. d, 36, s. 1-2). Bu değişiklikler, vergi politikalarında zaman zaman yapılan düzenlemelerin halk üzerindeki etkileri gözetilerek revize edildiğini düşündürmektedir. Tırhala'da pazara getirilen ürünler tablo 1'de görüldüğü üzere büyük değişiklikler yaşamamıştır. Kanunnamedeki ürün çeşitliliği kazanın ziraî yönden tarım ve hayvancılık ağırlıklı olduğunu göstermekle birlikte, iktisadi yönden de bu iki alanda alım ve satım işleri yoğunlaşmıştır.

Tablo 1, Tırhala'da pazara getirilen ürünlerin çeşitliliği yanında bu ürünlerden alınan vergilerin zaman içindeki değişimlerini de göstermektedir. Kanunnamelerde yer alan bu veriler hem bölgenin üretim yapısını hem de pazar kontrolünün hangi esaslara göre yürütüldüğünü anlamak açısından son derece önemlidir. Ürünlerin pazara geliş şekli (yük, araba, fıçı, demed vb.), vergi oranlarının belirlenmesinde temel ölçütlerden biri olmuştur. Tabloda görüldüğü üzere 16. yüzyıl boyunca ürün çeşitliliği büyük ölçüde sabit kalmış; tahıl, bakliyat, meyve, hayvan ve hayvansal ürünler ile çeşitli mamuller düzenli şekilde pazara getirilmiştir. Bu durum, Tırhala'daki üretim yapısının uzun vadede istikrarlı olduğunu, önemli bir değişim veya kırılmanın yaşanmadığını göstermesi açısından öneme sahiptir.

Kanunnameye sirke ve şıra için fıçı başına 15 akçe alınması, bu ürünlerin vergilendirme bakımından en yüksek değere sahip olduğunu göstermektedir. Bu oran, diğer bütün ürün gruplarıyla karşılaştırıldığında oldukça yüksektir ve bağıcılığının bölgedeki ekonomik değerini ifade eder. Bu ürünlerden sonra kuru üzüm ve incir, yaş ve kuru balık araba başına olmak üzere sekizer akçe alınması, bu ürünlerin belirli bir standart tarife üzerinden vergilendirildiğini gösterir.

Bu minvalde Tırhala pazarında ürün çeşitliliğinin geniş olduğu, vergilendirmenin ise belirli standartlara dayanan fakat zamanla bazı değişikliklere uğrayan bir sistem üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. Özellikle bağıcılık ürünlerinden alınan yüksek vergiler, bölgenin tarım yapısında bağların önemli bir ekonomik yer tuttuğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Tırhala'nın ticari canlılığını belgeleyen en önemli unsurlardan biri, şehirden elde edilen vergilerdir. Bu vergiler, şehrin ekonomik yapısını anlamada kritik öneme sahiptir. 15. ve 16. yüzyıllar boyunca Tırhala'nın gelirleri genel olarak mirliva hassına dahil olmakla birlikte, yalnızca 1569'da şehir ve kazanın padişah hassı olarak kaydedildiği görülür. Vergilerin karşılaştırılmasında dönemsel kayıt özelliklerinin bilinmesi önemlidir; zira 1454-55 tahririnde Tırhala sancağı üç vilayete ayrılmış, sancağın merkezi olan Tırhala Vilayeti ise Yenişehir ve Tırhala adında iki merkez barındırmıştır.⁴ 1466 tarihli timar-icmal defterinde ise Tırhala'ya ait gelir alanının bir kısmı silik olduğu için değerlendirme yapılamamıştır (BOA. MAD. d. 66, vr.7b). 1506, 1521 ve 1569 tahrirleri ise şehir gelirlerini açık ve net biçimde ortaya koymaktadır.

Şehrin ekonomik kapasitesini anlamada muhtesibin topladığı ihtisab vergisi oldukça önemlidir. Pazar kontrolü, narh belirleme ve kalite denetimi gibi görevleri üstlenen muhtesibin aldığı ihtisab, bölgenin ekonomik hacmi hakkında doğrudan bilgi verir (Erdoğan, 1990, s. 132; Ünal, 2011, s. 342). 1454-55'te kıst-ı bazar ve niyabetle birlikte 27.000 akçe olan bu vergi, 1506'da bac-ı bazar, resm-i arus ve resm-i karışla birlikte 70.000 akçeye ulaşmıştır. 1466'da 5.000 akçe, 1521'de 15.000 akçe, 1569'da ise 17.000 akçe olarak kaydedilen ihtisab, şehrin ekonomik büyümesini yansıtmaktadır. Benzer şekilde bac-ı bazar da dönemlere

⁴ Tırhala Yenişehir ile ilgili geniş bilgi için bakınız (Hazırbulan, 2022).

göre birleşik biçimde alınmış; 1521’de 62.000, 1569’da 75.000 akçeye yükselmiştir (BOA MAD.d. 10, vr. 1b; BOA. TT.d. 36, s. 139; BOA. TT.d. 105, s. 385). Her iki verginin de farklı resimlerle birlikte tahsil edilmesi tam bir karşılaştırmayı zorlaştırmaktadır. 1466, 1521 ve 1569 kayıtları Tırhala gibi 3.000–5.000 nüfuslu bir şehir için istikrarlı bir ekonomik gelişim sergilediğini göstermektedir.

Bağlardan alınan vergiler de şehir gelirleri içinde dikkate değer bir yer tutmaktadır. 1454–55’te bağlardan 7.460 akçe öşr-i bağât adı altında bağ öşrü alınmış, 1466’da Müslim ve gayrimüslimler birlikte değerlendirilerek haraç-ı bağât adıyla 6.000 akçe olarak kaydedilmiştir. Öşür verginin Müslümanlardan, haraç ise gayrimüslimlerden alınması esası bulunmakla birlikte, kimi dönemlerde iki grubun tek kalemde vergilendirildiği de bilinmektedir (BOA MAD. d.10, s.7b; BOA MAD. d.66, 7b; Üçok, 1944, s. 76). 1506’da Müslümanların bağcılıktan verdiği vergi 1.584 akçe iken, gayrimüslimlerin monopolye ile birleşik bağ öşrü 16.000 akçeye ulaşmıştır. Bir nevi tekel manasına gelen monopolye, bir bölgede subaşı veya sipahinin elinde bulunan şarap veya şırasını satması için diğer satıcıların mahsul zamanı iki aylık bir süre zorunlu bekletilmesi adına geçen zamana verilen addır (Pakalın. 1993, C. 2, s. 549-550). Bu mânâda kanunnamede yer alan “iki ay monopolye dutulmak” ifadesi, sıra ve benzeri ürünlerin satışında belirli bir süre rekabetin sınırlandırıldığını göstermektedir. Bağ öşrü ile ilgili 1506 tarihli kayıtlarda gayrimüslimlerin ikinci kez öşür alındığı şikâyeti incelenmiş; böyle bir durum tespit edilmemekle birlikte, bazı gayrimüslimlerin bağlı bulundukları sipahinin toprağındaki bağlardan elde ettikleri sırayı şehirde satarak ek gelir sağladıkları kayıt altına alınmıştır (BOA. TT.d.36, s.139; BOA TT.d.105, s. 384).

Niyabet de şehir gelirleri içinde önemli bir kategoridir. Naibe ait bu vergi, asayiş ve idarenin sürdürülmesine karşılık alınmakta; bazen tek başına, bazen de farklı resimlerle birlikte tahsil edilmektedir (Kunt, 2002, s. 712; Gökbilgin, 1962, s. 301–302). 1454–55’te 10.900 akçe olan niyabet, 1506’da diğer vergi kalemleriyle birleşik şekilde 70.000 akçelik meblağa dahil olmuş; 1521’de 62.000 akçelik birleşik meblağ içinde yer almasına ek olarak sadece niyabet adıyla 9.620 akçe daha kaydedilmiştir (BOA TT.d.105, s. 385). 1569’da bad-ı heva adı altında alınan bu vergi ise 33.662 akçeye ulaşmış; bunun 21.162 akçesi Tırhala’dan, kalan kısmı ise Fenar ve Radoviz’deki serbest timarlardan sağlanmıştır. Serbest timarlar normalde bad-ı heva gelirini doğrudan toplama yetkisine sahip olmakla birlikte, bu dönemde bu gelirlerin padişah hassına dahil edilmesi olağan dışı bir müdahale olarak değerlendirilir. Şehirde 1454–55 ve 1466’da Likostem Nehri üzerindeki ulaşımdan da sırasıyla 2.700 ve 1.600 akçe vergi alınmıştır (TKGM. KKA. TT.d.56, s.6b, 93a; TKGM. KKA. TT.d.220, s. 3b; Üçok, 1944, s. 74,81; İnalçık, 2012, s. 171).

Ağnam vergisi Tırhala Şehri’nde düşük seviyededir: 1466’da 75, 1521’de 959, 1569’da 500 akçe olarak kaydedilmiştir. Domuzdan alınan hınzır vergisi ise öşr-i gallas ile birlikte yazılarak 10.777 akçe gibi yüksek bir meblağa ulaşmıştır (BOA. MAD.d.66, vr.7b). Tahıl ürünleri (hınta, şair, keten, dıhn, burçak vb.) toplamı ise 1454–55’te 2.629 akçeyken 1569’da 8.787 akçeye yükselmiştir. Bağçe ve bostan gelirleri de dönemsel dalgalanmalar göstermiştir. Bunun yanında çayır, çiftlik ve değirmenler şehir gelirleri içinde daha sınırlı bir paya sahiptir.

İktisadî Canlılığın En Etkin Unsuru: Esnaf

Tırhala şehrinde ekonomik hayatın dinamik yapısını belirleyen unsurların başında esnaf toplulukları gelmektedir. Bu gruplar içinde özellikle deri ve tekstil sektörleri, şehir ekonomisinin en belirgin ve en yoğun istihdam alanlarını oluşturmuştur. Türk topluluklarında eski dönemlerden beri gelişmiş bir üretim kolu olan deri işçiliği (debbağlık), Ahi teşkilatının kurucusu kabul edilen Ahi Evran’ın da bir debbağ olması nedeniyle tarihsel olarak ayrı bir prestije sahip olmuştur. Bu durum, debbağların diğer esnaf grupları arasında daha nüfuzlu olmalarını sağlamıştır (Tekin, 1994, s. 177; Şahin, 1988, s. 530).

1454–55 tahririnde debbağ esnafı 14 Müslümandan oluşurken, 1506’da bu sayı iki kat artarak 33 Müslümana ve bir gayrimüslime yükselmiştir. Ancak 1521’de bu meslek kolunda belirgin bir düşüş görülmüştür. Bu tarihte Cami-i Mustafa Bey Mahallesi’nde debbağların başı konumundaki Ahi Baba’nın varlığının da düşüşe bir engel oluşturmadığı görülmektedir. Bir önceki döneme göre şehirdeki Müslüman nüfus bir miktar azalmış olsa da debbağ esnafındaki bu derece bir düşüşün sebebi tam olarak anlaşılamamıştır

(BOA. TT.d.105, s. 377). 1569'a gelindiğinde ise debbağlık tekrar büyüme göstermiş ve daha önceki seviyelerinin de üzerine çıkmıştır. Belki de 1521'de düşüş gösteren bu esnaf kolu içinde bir ahinin varlığı bu tarihte olmasa da 1569'daki artışta bu esnaf kolunu etkilemiş olması ihtimal dahilindedir. Böylelikle 1569 tarihinde bu kol daha önceki dönemlere nazaran hızlı bir artışla eski seviyesinin üzerine çıkmıştır. Deri üretiminin diğer bir kolu olan babucculuk, 1454–55'ten itibaren düzenli biçimde gerilemiş; buna karşılık ilk dönemlerde tamamen Müslümanların elinde olan sarraclık zanaatı sonraki yıllarda daha çok gayrimüslimlerin ağırlık kazandığı bir alan hâline dönüşmüştür.

Tekstil sektörü de Tırhala'da en stratejik üretim alanlarından biri olmuştur. Osmanlı iç ticaretinde pamuklu dokuma, hububattan sonra en önemli sektörlerden biridir (İnalçık, 2009, s. 259). Bunun başlıca sebepleri arasında, İstanbul'un büyük tüketici nüfusu ile saray ve ordu için gerekli tekstil ihtiyacı bulunur. Tırhala'nın yer aldığı Tesalya bölgesi pamuk ve keten üretiminde öne çıkmakta, Yeniçerilerin iç giyim ve astarlarında bu bölgenin pamuğu kullanılmaktadır (Faroqhi, 1980, s. 62,64; Yılmaz, 2011). Ancak 1593 tarihli bir hükümde Tırhala'dan toplanan bezlerin kalitesinin düşük olduğu ve yeniçerilere verilemeyecek seviyede bulunduğu bildirilmiştir (BOA. ADVNSMHM. d.70, s. 50; BOA. MAD. d. 2775, s. 121, 622). 1626/1627 tarihli bir kayıta ise Tırhala ve Yenişehir'in devlet hazinesine 40.000 parça kumaş üretmekle yükümlü tutulduğu görülür (Faroqhi, 1999, s. 590).

Şehirde tekstil alanında en yoğun iki zanaat hayyatlık ve mutfaktır. Bu alanları ise daha sınırlı sayıda usta barındıran takyecilik, urgancılık, hallacılık ve cüllahlık izlemektedir. Tekstil sektöründe dikkat çekici bir husus, zaman içinde Müslümanların ağırlığının azalması ve gayrimüslimlerin belirgin bir üstünlük sağlamasıdır. 1454–55'te 37 kişilik tekstil grubunda yalnızca bir gayrimüslim bulunurken, 1569'da 17 kişilik esnaf topluluğunun sadece üçü Müslüman kalmıştır. Bu da Müslümanların zamanla bu alandan çekildiğine delalet eder. Bu durum, şehrin sosyal ve ekonomik yapısındaki etnik çeşitliliğin üretim ilişkilerine nasıl yansıdığını ortaya koymaktadır.⁵

Deri ve tekstilin ardından şehirde en güçlü meslek gruplarından biri de ticareti yürüten tüccarlardır. Kuyumculuk, çerçilik ve dükkâncılık ticaret alanının öne çıkan kollarıdır. Şehrin büyük mahallelerinden birinin Kuyumcu Hamza'dan adını alması, bu mesleği icra eden tüccar grubunun toplum içindeki statüsünün yüksekliğine işaret eder. 1454–55'te iki kuyumcu bulunan şehirde sayı sonraki dönemde bire düşmüş; 1569'da ise tahrirlerde kuyumcuya rastlanmamıştır. Ancak 17. yüzyılda altın ve gümüş işçiliğinin yeniden canlandığı kilise kayıtlarından anlaşılmaktadır. Tırhala şehir kilisesine ait el yazmaları hem loncalar hem de esnaf yardımları hakkında önemli bilgiler sunar. Örneğin 1694 tarihli bir belgede biri kuyumcuya, diğeri tekstil esnafına ait iki işyerine yapılan yardımdan bahsedilir. Ayrıca şehirde üretilen gümüş eşyalarda görülen işçilik, dönemin zanaatkârlık seviyesini yansıtan önemli ipuçları verir (Ballian, 2015, s. 17–19). Buna karşılık çerçiler ilk dönemin ardından kayıtlarda bir daha görünmez.

Gıda, temizlik, inşaat, metal ve alet imali gibi diğer sektörler de şehir ekonomisinde tamamlayıcı bir rol üstlenmiştir. Gıda alanında kasaplık ve helvacılık öne çıkar; Tırhala'nın geniş ovaları hayvancılığa elverişli olduğu için kasaplık her dönemde varlığını sürdürmüştür. 1569'da şehirdeki kasabın tek gayrimüslim olduğu kayıt altına alınmıştır (TKGM. KKA. TT.d.56, vr.90a). Bozacı esnafı da şehirde görülen meslekler arasındadır. Fırıncılık ise sadece 1521 ve 1569 tahrirlerinde birer usta ile temsil edilmiştir.

Temizlik alanında sabunculuk 1454–55'te dört esnafla en yüksek seviyesine ulaşmış; sonraki dönemlerde giderek azalmıştır. Hamamcılık, dellaklık ve berberlik ise bu sektörün diğer dallarını oluşturur. 1521'de berber esnafının büyük çoğunluğunu gayrimüslimler teşkil etmektedir.

Alet imali sektöründe çanakçı, çiftçi ve çilingir gibi meslekler yer almakla birlikte, özellikle 1569'da bu zanaatların oldukça azaldığı dikkat çeker. İnşaat alanında ise dülger/marangozlar süreklilik gösteren tek gruptur; 1569'da tamamı gayrimüslim dokuz dülger kayıtlıdır. Bu durum, 1573 tarihli bir hükümde Ayamavra kalesinin tamiri için Tırhala'dan dülger ve benna talep edilmesiyle de uyumludur (BOA ADVNSMHM. 022, s.

⁵ Tırhala'nında içinde yer aldığı Tesalya bölgesinin tekstil alanındaki konumu hakkında daha geniş bilgi için bakınız (Gekas, 2007, s. 1-23).

2; Şahin, 2014, s. 54). Metal sektöründe ise nalbantlık, demircilik, kalaycılık ve kazancılık öne çıkar; özellikle nalbantlık bütün dönemlerde düzenli bir varlık göstermiştir.

Sektörel dağılım içinde en zayıf temsil edilen alan ulaşımdır. 1569’da nehir taşımacılığı için bir tekneci ve altı kürekçi kaydedilmiştir. Önceki dönemlerde kayıt bulunmaması, taşımacılığın yapılmadığı anlamına gelmez; muhtemelen şehirde bulunan köprüler halkın iki yaka arasındaki geçişte daha sık tercih ettiği yapılarıdır. Evliya Çelebi de şehirde beş köprü bulunduğunu, Lala Paşa ve Osman Şah köprülerinin en önemlileri olduğunu aktarır (Evliya Çelebi, 2011, s. 203).

Bütün bu zanaatların dışında, belirli bir esnaf grubuna tam olarak dâhil olmayan dellallar, nefirzenler, davulcular ve kopuzcular gibi meslek erbabı da şehirdeki ekonomik çeşitliliğe katkı sağlamıştır.

Tablo 2. Tırhala Şehri Sektörel Alan ve Esnaf Varlığı

Sektörel Alan	Esnaf Kolu	1454-55		1506		1521		1569	
		M	GM	M	GM	M	GM	M	GM
Deri	7	46	—	56	14	27	21	48	22
Gıda	8	8	—	5	2	4	2	1	4
Temizlik	4	6	—	5	—	3	7	2	—
Tekstil	14	36	1	33	12	14	23	3	14
İnşaat	5	3	—	2	—	1	1	—	9
Alet İmali	9	8	—	8	4	1	3	—	2
Ticaret	8	11	—	7	2	5	3	3	—
Metal	4	5	—	7	2	8	1	4	2
Ulaşım	4	—	—	2	—	—	—	7	—
Diğer	15	5	—	4	2	4	3	4	—
Toplam	78	128	1	129	38	67	58	72	53

Tablo 2’de yer alan veriler, Tırhala şehrinde tespit edilen dokuz sektörel alan ile diğer kısmında yer alan ama bir sektörel alana dahil edilemeyenlerle birlikte toplam 78 farklı esnaf kolunun zaman içindeki gelişimini ortaya koymaktadır. 1454–55 tahririnde şehirde 129 esnaf bulunmakta ve bunların yalnızca biri gayrimüslimlerden oluşmaktadır. 1506 yılına gelindiğinde esnaf sayısı %29,5 artarak 167’ye ulaşmış; aynı dönemde gayrimüslim esnaf sayısı ise önceki döneme göre dikkate değer bir yükselişle 38’e çıkmıştır. Bu artış yalnızca nüfusla değil, şehirdeki ticari olanakların genişlemesiyle de ilişkilidir. Nitekim esnaf çeşitliliği de bu dönemde %29,7 oranında artarak 37’den 48 farklı meslek grubuna yükselmiştir.

1454–55 için şehir ticareti içinde yedi farklı esnaf kolunda tamamı Müslüman 46 esnaf ile en büyük payı deri sektörü oluşturmaktadır; bu grup toplam esnafın %35,9’unu teşkil ederken, 14 farklı esnaf kolunda biri gayrimüslim 36’sı Müslüman olmak üzere tekstil sektörü %28,9’luk payla ikinci sıradadır. Dolayısıyla iki sektör birlikte şehrin bütün üretim faaliyetlerinin yaklaşık %64’ünü kapsamaktadır. Bu tablo 1506 yılında da genel olarak değişmemiş; deri sektörü toplam esnafın %41,9’unu, tekstil sektörü ise %26,9’unu oluşturmuştur. Böylece iki temel sektör toplam esnaf varlığının %68,8’i gibi oldukça yüksek bir oranını temsil etmiştir.

1521 yılına gelindiğinde, esnaf sayısı önceki döneme kıyasla belirgin biçimde azalmıştır. Toplam esnaf %25’lik düşüşle 125’e, esnaf çeşitliliği ise %16,6 azalarak 40’a gerilemiştir. Bu dönem aynı zamanda gayrimüslim esnafın şehir içi ekonomik faaliyetlerde görece ağırlığını artırdığı bir dönemdir. Tekstil, temizlik ve alet imali gibi bazı sektörlerde gayrimüslimlerin çoğunluğu oluşturduğu görülürken, deri işçiliğinde iki grup arasında neredeyse eşit bir dağılım ortaya çıkmıştır.

1569 yılı ise bu eğilimlerde yeni bir kırılmaya işaret eder. Toplam esnaf sayısı bir önceki döneme göre

değişmemiş olsa da, özellikle deri sektöründe belirgin bir artış yaşanmıştır. Bu sektördeki toplam esnaf sayısı %45,8'lik bir artışla 70'e çıkarken, Müslüman esnafın sayısı %43,7 oranında yükselmiş ve 48'e ulaşmıştır; gayrimüslim esnaf ise sadece bir kişi artmıştır. Bu durum, deri sektöründe Müslüman esnafın önceki yüzyıl ortalarında kaybettiği ağırlığı yeniden elde ettiğini göstermektedir.

Bu dönemde tekstil sektörü, deri sektöründeki yükselişin aksine, ciddi bir gerileme yaşamıştır. 1569'da tekstil alanındaki toplam istihdam %54 oranında azalmış; Müslüman esnaf sayısı %78,5 oranında düşerek yalnızca üç kişiye inmiştir. Gayrimüslim esnaf da %39'luk bir azalışla 14 kişiye gerilemiştir. Bu gözlemler, Tırhala'nın ekonomik karakterinin zamanla hayvancılık ve deri üretimine daha fazla yöneldiğini, tekstil sektörünün ise görece önem kaybettiğini göstermektedir.

Sonuç

15. ve 16. yüzyıllarda Tırhala gerek coğrafi konumu gerekse ekonomik yapısı itibarıyla Osmanlı Balkan şehirleri içinde dikkat çeken bir ticaret ve üretim merkezidir. Tesalya ovasının ortasında, önemli kara ve ticaret yollarının kavşak noktasında yer alması; kervanların, tüccarların ve farklı etnik toplulukların kente yönelmesini sağlamış, bu durum Tırhala'yı bölgesel bir pazar merkezi hâline getirmiştir. Şehrin ticari hayatını besleyen çarşı, bedesten, kervansaray ve han gibi yapılar hem iç ticaretin sürekliliğini güvence altına almış hem de üretim ve tüketimin düzenli şekilde örgütlenmesine katkı sağlamıştır.

Arşiv kayıtları, şehirdeki ekonomik canlılığın vakıf yapıları ve bunların gelirleri üzerinden somut olarak takip edilebildiğini göstermektedir. Çeşitli vakıflara ait dükkânlar, hanlar ve bedestenler, Tırhala'nın şehirleşme sürecinde ekonomik kimliğini belirlemiş; pazar ve ticaret gelirleri ise kentin mali yapısı içinde önemli bir yer tutmuştur. Bac-ı bazar, ihtisab, niyabet gibi vergi kalemlerinin dönemsel artışı, şehir ekonomisinin genişleme yönünde istikrarlı bir eğilim izlediğini ortaya koymaktadır.

Tırhala'nın hinterlandındaki üretim, özellikle tarım, bağcılık ve hayvancılık odaklıdır. Pazara inen ürün çeşitliliği, Tırhala'nın hem kendi ihtiyacını karşılayan hem de dışarıya mal gönderebilen bir üretim merkezi olduğunu göstermektedir. Çeşitli ziraî ürünlerden ve hayvancılıktan elde edilen vergiler ile monopolye uygulaması, şehir ekonomisinin düzenli ve kontrol altında işlediğini göstermektedir.

Tırhala'da esnaf teşkilatı iktisadi yapının omurgasını oluşturmuş, özellikle deri (debbağlık) ve tekstil sektörleri şehir ekonomisine damgasını vurmuştur. Tablo verileri, deri sektörünün sürekli güçlenerek şehrin temel ekonomik alanı hâline geldiğini; tekstil sektörünün ise belirli dönemlerde gerileme yaşadığını ortaya koymaktadır. Esnaf yapısının etnik dağılımı zaman içinde değişmiş; başlangıçta Müslüman unsur ağırlığı varken 16. yüzyılda gayrimüslim esnaf sayısı artmış, bazı sektörlerde ise belirgin hâle gelmiştir. Bu durum, Tırhala'nın çok kültürlü ticari yapısını yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, Tırhala 15. ve 16. yüzyıllarda üretim, ticaret ve şehirleşme dinamiklerinin iç içe geçtiği, vakıf sistemiyle desteklenen, çeşitlilik gösteren bir ekonomik yapıya sahiptir. Coğrafi konumu sayesinde Balkanlar'ın iç kesimleri ile liman şehirleri arasında bir ticaret köprüsü rolü üstlenen Tırhala, Osmanlı taşrasındaki ekonomik canlılığın güçlü bir örneğini teşkil etmektedir.

Etik Komite Onayı: Etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

I. Arşiv Kaynakları

- 1) T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA):
Tapu Tahrir Defterleri (TT.d.). 36, 105.
Maliyeden Müdevver Defterler (MAD. d). 10, 66, 2775, 19322.
Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Serisi Mühimme Defterleri (ADVNSMHM. D). 22, 70.
- 2) Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM).
Kuyud-ı Kadime Arşivi Tapu Tahrir Defterleri (KKA. TT.d). 56, 60, 220.
- 3) Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA).
Vakıf Defterleri (VD). 743/29, 743/34.

II. Araştırma ve İnceleme Eserler

- Akalın, Ş. (2002). Kervansaray. İçinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Cilt 25 (s. 299). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Altunan, S. (2002). Osmanlı Devleti'nde haberleşme ağı: Menzilhaneler. İçinde Türkler. Cilt 10 (s. 914). Yeni Türkiye Yayınları.
- Ayverdi, E. H. (2000). Avrupa'da Osmanlı mimari eserleri (Bulgaristan–Yunanistan–Arnavutluk) (4., 5., 6. Kitap). İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Ballian, A. (2015). Silverwork produced in Ottoman Trikala (Thessaly): Problems of taxonomy and interpretation. İçinde İ. Gerelyes & M. Harmuth (Ed.), Ottoman metalwork in the Balkans and in Hungary (ss. 11-35). Hungarian National Museum.
- Erdoğan, İ. (1990). Osmanlı iktisadi düzeninde ihtisab müessesesi ve muhtesiblik üzerine bir deneme. OTAM, 11, 123–145.
- Evliya Çelebi. (2011). Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi Cilt VIII Kısım I (Haz. S. A. Kahraman). Yapı Kredi Yayınları.
- Faroqhi, S. (1980). Textile production in Rumeli and the Arab provinces: Geographical distribution and internal trade (1560–1650). Osmanlı Araştırmaları, 1, 61–83.
- Faroqhi, S. (1999). Krizler ve değişim 1590–1699. İçinde H. İnalcık & D. Quataert (Ed.), Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik ve sosyal tarihi II (ss. 545-757). Eren Yayıncılık.
- Faroqhi, S. (2006). Anadolu şehrsel ağının on altıncı yüzyıldaki gelişimi. İçinde Osmanlı şehirleri ve kırsal hayat (Çev. E. S. Özcan) (ss. 57–101). Doğu Batı Yayınları.
- Gekas, A. (2007). A global history of Ottoman cotton textiles, 1600–1850 (EUI Working Papers, No. 2007/30). European University Institute.
- Gökbilgin, T. (1962). XVI. yüzyıl başlarında Trabzon livası ve Doğu Karadeniz bölgesi. Belleten, 26, 293–337.
- Hazırbulan, T. (2022). Osmanlı idaresinde Yenişehir kazası (XV-XVI. yüzyıl) [Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Heywood, C. (1999). Osmanlı döneminde Via Egnatia: 17. yüzyıl sonu ve 18. yüzyıl başında Sol Kol'daki menzilhaneler. İçinde E. A. Zachariadou (Ed.), Sol Kol: Osmanlı egemenliğinde Via Egnatia (1380–1699) (ss. 138-160). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İnalcık, H. (1964). Rumeli. İçinde İslam Ansiklopedisi. Cilt 9 (ss. 766–773). MEB Yayınları.
- İnalcık, H. (2009). Osmanlı pamuklu pazarı: Hindistan ve İngiltere pazar rekabetinde emek maliyetinin rolü. İçinde Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve ekonomi (ss. 259-318). Eren Yayıncılık.
- İnalcık, H. (2012). Timar. İçinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Cilt 41 (ss. 168–173). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kul, M. (2018). Tırhala kazasının sosyal ve iktisadi yapısı (XV-XVI. yüzyıl) [Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Kunt, İ. M. (2002). Sancakbeyi haslarının öğeleri (1480–1540). İçinde Türkler. Cilt 10 (ss. 709–713). Yeni Türkiye Yayınları.

- Pakalın, M. Z. (1993). Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü Cilt 2 (ss. 549–550). MEB Yayınları.
- Stournaras, G. (2002). I organosi kai chrisi tou chorou stin periochi ton Trikalon kata tin opsimi Othomaniki periodo [Yüksek lisans tezi, Ethniko Metsoveio Polytechnio].
- Şahin, İ. (1988). Ahi Evran. İçinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Cilt 1 (ss. 529–530). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şahin, R. (2014). 22 numaralı Mühimme Defterinin (H.981/ M.1573) transkripsiyon ve değerlendirilmesi (s. 1-107) [Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Tekin, Z. (1994). Türklerde dericilik. İçinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Cilt 9 (ss. 176–178). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Terezakis, G. (2011). Trikala: Approaching the evolution of a Thessalian urban center (12th–15th c.). *Proceedings of the 22nd International Congress of Byzantine Studies*, (ss. 1–12). Sofia.
- Üçok, Ç. (1944). Osmanlı devleti teşkilâtında tımarlar. AÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(1), 73–95.
- Ünal, M. A. (2011). Osmanlı tarihi sözlüğü. Paradigma Yayınları.
- Yılmaz, G. (2011). The economic and social roles of Janissaries in a 17th century Ottoman city: The case of Istanbul [Doktora tezi, McGill University].

